

Ismayil KAZIMOV, professor

Əli Rza Xələfliyi usaq vaxtından tanıyorum, bir yerde çox oynamışq, qoyun-quzunu, mal-qarani örüşə aparmışq, dağlara qalxmışq, dərələrə enmişik, Araz yanında çimmişik, onun şırlıtmasına birlükde qulaq asmışq, Cənuba boylanmışq, o tayın həsrətini çəkmışik, arzumuza qovuşmuşuq, doğma qardaşlarımızla dəfələrlə görüşmüşük.

Mən əsgərlikdən qayıdanda məktəbdə müəllimlik yerini mənə verib. Özü isə rayon qəzetinə işə düzəlib. Təsərrüfat qəzeti Əli Rzanın dəsti-xətti ilə ətə-qana gə-

Bütün bu qeyri-adiliklərin mərkəzində ağrı deyilən bir məfhüm dayanır. Neçə illerdən bəri bu ağrını çəkə-çəkə gəlir, düşüncələrini ağruların, əzabların işığında kökləyir:

ƏL
L E
ƏL
E
B,
A , E
B, , E

Əli Rzanın dilinin sakitiliyinə bir baxın, bu dil təlatüm yaradır, yeni bir müdrik vahidin yaranmasına səbəb olur:

B,
A , E
Professor Təyyar Salamoğlu düz deyir, «Vətənin ağrılı taleyi onun vətəndaşlıq düşüncəsinin baş xəttidir. Həmin xətt bugünün vətəndaşlıq poeziyasında eynən qalmaqdə və aktuallığını saxlamaqdadır». Fikir böyük şair Hüseyin Kürdoğlu aid olsa da, ruh etibarı ilə Ə.Xələfliyə də aid edilə bilər. O da Hüseyin Kürdoğlu kimidir. Hər iki şairin yaradıcılığında Azərbaycan dili yalnız adiliyi ilə deyil, həm də təntənəsi, dəbdəbəsi ilə səslenir. Bu, gözəlliyyin deyil, dilin öz gözəlliyyidir.

Dünyaya bütövlükdə bəsirət gözü ilə baxan şair özü dediyi kimi ağrından doğulub, nə yazıbsa, ağrından yazıb. Onun «ağrısız gündüzü də gecə keçir». Assosiasiyya baxın: Ağrı dağı, ağrı ağacı, ağrı dağları, ağrı buludları, Sabir ağrısı, Mirzə Cəlil ağrısı, Vurğunluğun ağrısı...

A
B
Beləliklə, durnalar qatarlandı... sözlər üçdu dilindən, o, qələmdən tutmadı, qələm tutdu əlindən.

Təkcə, «Bir ayrılıq odu var...» poeması onun ağlının, düşüncələrinin nədən ibarət olduğunu aqrumentləşdirir.

Onun dilindəki, xüsusən də bu poemadakı məxsusi yeniliyin ifadə imkanlarından biri ekspressiv sintaksıdır. Əslinə qalanda poemada yaradılmış bədii fiqurların özü də nitq prosesində müəyyən olummaqla yeni sintaksisin orbitinə düşür.

Təpədən-dırnağa bədiilik

İnsan mənzərələri, insan dünyaları təkrarsız, bənzərsiz, orijinal əsərlərdir. Bütün bunlar Tanrıının yaratdıqlarıdır. Tanrı öz kitabını insan dünyasına onun taleyi kimi yazar, qismət kimi yazar, qəza-qədər kimi yazar. Hər kəs öz həyatının mənasını dərk etdiyə bu Tanrı kitabını zənginləşdirir. İnkər oluna bilməz ki, insan aləminin xeyir və şər adlanan qütbləri var. Kimsə xeyir dünyasına qovuşur, kimsə şər dünyasına.

Ədəbiyyatın, sənətin borcu şər dünyasına gedən yolun qarşısını kəsməkdir. Sənət adamları arasında öz taleyini, tərcüməyi-halını yanan müəlliflər var. Yaxud bəşərin tərcüməyi-halını yanan müəlliflər var. Qətiyyətlə demək olar ki, hər iki halda əgər sənətkar yüksək insan ideallarını tuta bilirsə, bunu orijinal hissələrlə, ali duyğularla verə bilirsə, demək, məqsədinə nail ola bilir.

Əli Rza Xələfli

lib, obrazlaşış, məzmunlu, oxunaqlı olub. Onu o zaman qəzetə gətirən filoloji təfəkkürü oldu. Həm də biliyində, dünyagörüşündə bədii-estetik keyfiyyət-lərin vəhdəti oldu.

Bizim uşaqlıq və gənclik qənaətlərimizin bir çoxu belədir. Düşüncə mədəniyyətimizin konkret zaman daxilində mahiyyəti və məzmunu bu cürdür.

O zaman baxış və yaradıcı münasibətlərimiz bəzən tərəddüdlərlə qarşılaşırdı. Mühəkimələrimizdə ziddiyətli, parodoksal cəhətlər olardı. Haqq üçünə onun lirk düşüncəsi tez baş qaldırmışdı, zəriflik, fikir dəqiqliyi və bədii mənə dərinliyi həddən artıq çox idi. İfadə tərzi, bədahətdən Diri dağına, Xudafərin körpülərinə, ucsuz-bucaqzsız çöllərə, Qız qalasına baxaraq bədiilik təcəssüm etdirməsi çox xoşuma gələrdi. Bir sözlə, yaradıcılıq intuisiyası güclü idi. Bədii ünsiyyəti, təməsi o dəqiqə formalasdırıa biliirdi. Fikrin ritmik axarını da gözləyərdi. Bədii fikri tez qavrayırdı. Dediyi misralar aydın arxitektonik qəlibdə verilirdi. Eyni sözü, ifadəni fərqli mənalarda işlədə biliirdi. Bir sözlə, poetik təfəkkürü, publisistik düşüncəsi fəal idi. Bu müsbət cəhətlər onu oynaq məcraya salır, nəhayət, onun zahiri zənginliyi daxili məzmunu ilə qarşılıqlı əlaqədə təzahür edir. Yeni söz, fikir axtarışı, hadisələrə rəng vermək axtarışı onun yaradıcılıq fantaziyasını hərəkətə gətirir...

Əli Rzanın feallığı, çevikliyi indi göz qabağındadır. Bütün cəmiyyətin diqqətini çəkəndir. Ən yaxşı cəhət budur ki, Əli Rza müəllim bəddi məhsullarında sözdən obraza keçə bilir, həyat həqiqətini bədii həqiqətə çevirir. Bu da onun yaradıcılığına antroposentrik nöqtəyin-nəzərdən yanaşmanı (insan faktoru) təmin edir, bu aspektde öyrənməyə stimul verir. Bu baxımdan son illər yazdığı poemalarda (görkəmlı şair Hüseyin Kürdoğlu haqqında) metaforik (məcazi) novatorluq çox hiss edilir. Metaforik obrazlarını konseptualliqli planında tədqiq etmək mümkündür...

Əli Rza Xələfli bədiiliyə nail olmaq üçün doğma dilinə müxtəlif fəndlərlə yanaşır - sözün sırasını dəyişir, qeyri-adi təşəhlərdən istifadə edir, ağlını silkələyir, gözü qaraldan, dumanlandırıan mübaliqlər və s. işlədir.

Bu baxımdan Ə.Rza sözünün, fikrinin, obrazının güju onun düzüyündədir (düz eyri ni kəsər), səmimiliyəndədir, ciddiyyətindədir (səmimi sözə, hətta siyasetçilər də inanırlar).

Əli Rzanın bədii intonasiyasına deyəsən heç kim toxunmayıb. Ümumiyyətə, intonasiya bədii dilin, önce, bədii emosional və ictimai-estetik səciyyəli maddi formasıdır. İntonasiya sözügedən poemada mənə dəyərini yüksəklərə qaldırıb. Yəni Əli Rzanın intonasiyası Hüseyin Kürdoğlu və başqaları haqqında aşılan duyğuların məzmunu ilə bədii məqsəd üçün yarayır.

Əli Rza sözün qədir-qiyəmətini bilən sənətkarlardandır. Müstəqim və məcəzi mənalar arasında münasibətin başa düşülməsinin bədiilikdəki əhəmiyyətini bilir, sənək ifadələr işlətmir, «fikrin ifadəsini poetik qalibin əsirliyindən qurtara bilir». Ancaq bəzi hallarda həddini, əndəzəsini aşır. Sözlə, ifadə ilə manevr, az qala, kalam-bura (söz oyununa) çevrilir, «müşahidələr yığını» yaranır. Bunlar onun yaradıcılığına xələl gətirmir.

Əli Rzanın ən yaxşı əsərləri doğma dilə yüksək bədii tələblər səviyyəsindən yanaşmasının və poetiklik, bədiilik ölçülərinə ciddi əməl olunma prinsiplərinə sadıqlıyın nəticəsində yaranmışdır. Həmin məsələ estetik idealın və bədii məramın mahiyyəti ile birbaşa əlaqədar olub, bədii məhsulun əsas inkişaf yönlerini müəyyənləşdirir.

Bir sıra əsərlərini ədəbi və estetik hadisə saymaq olar. Bu hadisəni onun dil və üslubundakı duygudan yeni meyillər səciyyələndirə bilər. Estetik hadisəni deyim novatorluğu yaradır ki, bu da Əli Rzanın həm poeziyasında, həm nəşrində, həm də ki, publisitikasında bədii keyfiyyətləri müəyyənləşdirir. Dil sənətkarlığını da buraya əlavə etmək olar. Onu bədii-dil sənətkarlığında əsas inkişaf yönlerini müəyyənləşdirir.

Yaradıcılığı onun xarakterini, axtarış, düşüncə yoluñunu müəyyənləşdirir. Bu yol neçə illerdə bizimlə yoldaşlıq, dostluq edir. 65 il! Bu ilin mübarək! Ən aži bu qədər yaşayışan, yazış-yaradışan.

